

БІБЛІОТЕКА
ЕСІДЫ - 13

**ЛЕМКІВСЬКІЙ
РІЧНИК
2002**

**ВІДАННЯ ПОСВЯЧЕНЕ
ІСТОРИЇ І КУЛЬТУРІ ЛЕМКІВ**

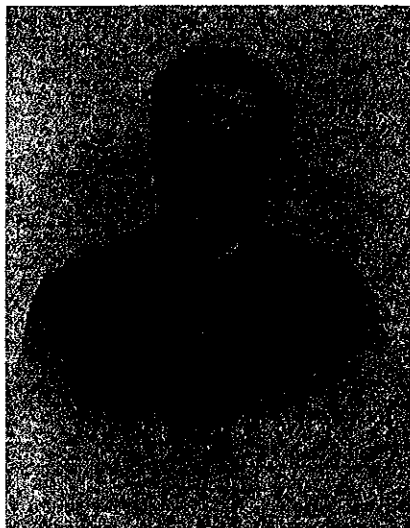
**СТОВАРИШЬНЯ ЛЕМКІВ
КРЕНИЦЯ – ЛІГНИЦЯ
2002**

БОГДАН ГОРБАЛЬ

Теофіль Качмарчык (1843-1922)

Про того славетного лемківського діяча, „оборонці Лемковини” писав уж Петро Трохановський (*Лемківській Календар 1994*), а і я спорядив ем коротку біографію (*Carpatho-Rusyn American*, vol. 18 no. 2/1995). Од того часу одначе поширило ся дакус моє знання того жытя за справом власных досліджынь і інформацій отриманых од іншого славетного Білцаревяна – Семана Мадзеляна. Про Качмарчыка мож бы сьміло книжку написати, так што тых пару рядків трактуя лем як додаток до нашого знання його жытя. Жытя то было непоресічне і зато не лем богате є оно в факты, але тіж оброснене легендом. Не пишу нич про roky перед I сьвітовом війном, бо періоду того не знам. Приводжу деякы пізнійшы факты і додаю троха фольклористики.

Теофіль Качмарчык вродил ся 24 жолтня 1843 рока, был рукоположений в 1873 і розпочав душпастьерску працу асистуючы в парохії Злоцке (1873-85). В роках 1875-79 адмініструвал парохію Рыхвалд, а од 1879-го звязаний был з Білцаревом, початково як ей адміністратор (до 1886), а пізнійше до смерті парох.

Свящ. Теофіль Качмарчык был арештуваний в Білцаревій 10 вересня 1914 рока, а 23 вересня вывезений з Ґрибова і по трьох днях вожыня в ріжных керунках доведено його до Нового Санча. Гын одраз з потягу был разом зо сыном Любомиром і свящ. Василиєм Курилло заведений до суду, де суджено уж свящ. Петра Сандовича, Антона Сандовича і Владиміря Качмарчыка. Свящ. Т. Качмарчыкови зашмарено, што в часі мобілізації подавал ...через телефон якысы знакы перелітуючым над

Білцаревом російськым аероплянам; публичні в церкві принимав од селян присягу, што не будут стріляти до Росиян; писав листы до В.А.Бобринского в Петербурґу і брав участ в якысых таємных, русофільських стрічах в Мушыні.

Ниякой обороны не допущено – сьвідків злочинів „напродукувано” дост до засуджыня Качмарчыка. До своей лемківской долі доложыл страданя Талергофу і конфірмацію в Ґнас і Фельдбах.

Качмарчык был человеком великих ідеалів, привязаным до церкви і традиції, не барз прудкым уступлювати од того, як в його опінії мало ся діла робити.

Як уж пишеме о уступлюваню з дороги, то треба гев додати што Качмарчык мал спеціальну пару кони, до того повіз і все найкрасшого паробка в селі, котрого убрав в ліберію. Як пише Семан Мадзелян: (...) *Паробок тот возил його де тра было а вшыткы інчы фурманкы мусіли ся йому уступувати з дороги, бо правдиві здібний был палицьом порухувати дакому кості (...)*. Палиці той ужывав до наганяня до церкви білцарівску молодеж. (...) *Раз декотры хлопці з дівчатми не пішли на вечірню лем грали і танцювали в недалекій сьвітлиці. О. Теофіль зімал палицю і полетіл з церкви, што-*

бы іх розогнати. Парібци коли лем взріли, што він іде – одраз повтікали по драбині на під. Але о. Теофіль лізе за нима. Товды єден міцний паробок зачал трясти драбином і кричати: „Єгомосьць втікайте, бо вас дрылю”. Священник цофнувся, а парібка того зачали звати „Єгомосьць Бо Дрылю”. (...)

Велика пасія жытя і діяня вела Качмарчыка до переду. Множество річи осягнул, але очевидні не все му ся вшытко удавало. (...)

Маєток свящ. Теофіля Качмарчыка пропав протягом I сьвітової війны. Медже інчыма в січні 1915 рока (о. Теофіль зо сынами был уж в Талергофі – ред. ЛР) пришли до його дому австрійскы жандармы і глядачы російского золота і рубли – знищили плебанію, ґаздівскы будинкы, а навет спустили з Качмарчыковых ставів воду і рыбы поздыхали на луці. Стратил він тіж дуже гроши в австрійських банках. Єдны го жалували, інчы бесідували, што добрі му так. Іщы перед смертю ждолял він одначе, при помочы одданых йому Білцаревян, одбудувати свою фінансову могутність. Мал великій послух медже Лемками. Як пише С. Мадзелян:

(...) *Єдны люде бояли ся його як „Божого Пальця”, інчы засвиділи в ним чорнокнижника, котрий спроваджал духы, з нима бесідувал і од них знав вшыткы*

Плебанія в Білцаревій (зб. 1913 р.) – резиденція о. Теофіля Качмарчыка.

Ту odbyвали ся стрічы лемківських лідерів не лем в час діяльності Руской Народной Республики Лемків. Фото: Сусанна Михаляцкі, 2001 рік.

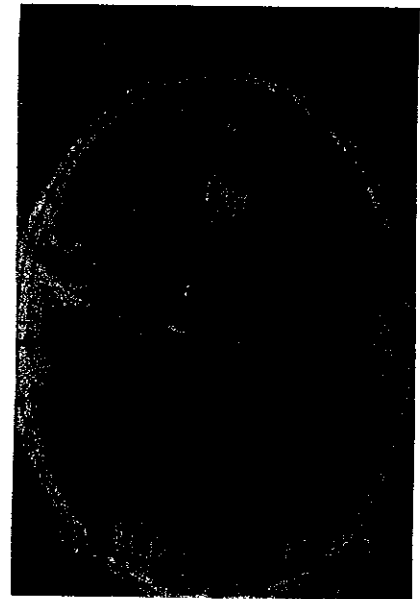
таємны гріхы своїх парохіян. Был такій припадок в нашым селі (Білцаревій – Б.Г.), што жена отровала свого мужа бо мала фраіря. З великым плачом його похоронила і ніхто в селі ани не подумал, што бідачыско был забитий. Священник Теофіль „побесідувал” з духами, котры повіли йому як на правду было. Піл рока пізнійше, на внесок священника Теофіля, пришла до села докторска комісія аж з Кракова і ствердила міцне отровіня змерлого аршеніком. Вдову заарештували і на суді признала ся она до вины.(...) І як не было кланяти ся з далека

такому священникови. Повідали што колиси долго читал свою „чорну книжку” в саді (а вільно было тото робити лем в штырьох стінях) і ніч ся спамятал то плебанію так обсіпи вороны (духы), што аж їй было тяжко (угынала ся під тым тягаром – Б.Г.). Сам уж не міг з нима порадиити то лем слугови казал одраз летіти по дяка Ваня Куземчака (прадідо П. Трохановского), котрий тіж знал ся на тым і одчитал духів. Має ся розуміти, што то байка, але забобоны і міти, спеціальні по його смерти люде теорили і в них вірили (...).

Талергоф і родинны нещестя І світової війны пригнетли Качмарчыка, але його не вломили. Вернувши домів при першій способности підняв справу Руской Бурсы в Санчы, де сам ізди́л бороти ся за лемківській суспільний маєток, а коли здравя не старчало посылал сына – Ярослава. По підступным проданю бурсы через жydівского адвоката Кербеля писал неолго перед смертю (26.12.1921) в листі до Віктора Гладика: *Рабунок бурсы переходит вшыткы понятя о польскій хытлости. Бурут ся кров аж і в тых, на впіл уж живых люди, котры, розуміючы суть діла, думіючы позерают на себе, як бы хтіли єден другого зьвідати: што дальше буде? Мы сме слабы, до голосу нас не допуцают – бьют і плакати не дают...*

В тых тяжкых часах, барз замучений, Качмарчык вмер 16 лютого 1922 р. На похорон з близьких і далеких сторін зышло ся поверх двох тисячи люди.

Священник Теофіль Качмарчык мал штырьох сынів: Ярослава, Любоміря, Владиміря і Теофіля, як тіж штырі дівкы. Його потомкы мешкают в Кракові, але – як пише Семан Мадзелян – нічим не припоминают свого славного прадіда.

Знимка на гробници о. Теофіля Качмарчыка – фото: С.Михаляскі

Бібліографія:

- Лист Семана Мадзеляна до Богдана Горбала, Watervliet, N.Y., 30 листопада 1995;
- Bogdan Horbal, *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918 – 1921*, Wrocław, Arboretum, 1997, стор. 24, 31, 32, 45, 65, 73, 76, 89, 100, 101, 113;
- В. Гладик, *О. Теофиль Качмарчикъ*, „Правда”, Нр 21(1922), ст. 1;
- І. Мадзелян, *Похорон бл. П. О. Качмарчика*, „Правда”, Нр 24 (1922), стор. 2.